

En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga (SOU 2023:44)

(Ju2023/01830)

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågors yttrande utgår från regeringens mål att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen samt från regeringens mål att förbättra villkoren för det civila samhället.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF, har utifrån den utgångspunkten följande synpunkter på betänkandets förslag.

9 Utgångspunkter för en reform

MUCF delar utredningens bedömning om vilka utgångspunkter som bör vara styrande avseende utformningen av frihetsberövande påföljder. Dessa präglas av att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet, både avseende påföljdssystemets karaktär, att fokus ska vara på att förebygga risk för återfall i brott och att underlätta återanpassning i samhället samt att minska skadeverkningarna av inlåsningen. Utgångspunkten som handlar om att den ansvariga myndigheten tilldelas tillräckliga resurser för att kunna ta sig an uppdraget med barnets bästa i centrum är också mycket viktig.

MUCF delar även utredningens bedömning (10.3) att den frihetsberövande påföljd som väljs ska vara anpassad för den aktuella åldersgruppen och ta hänsyn till att det är fråga om barn enligt barnkonventionens definition.

10.7 Slutsatserna är att fängelse ska väljas som frihetsberövande påföljd även för barn och unga och att Kriminalvården ska ansvara för verkställigheten

Med stöd i utredningens utgångspunkter kan inte MUCF tillstyrka förslaget om att påföljden slutna ungdomsvård tas bort och ersätts med fängelse. I enlighet med det särskilda yttrande som utredningens expert Tove Björnheden, chefsjurist på Barnombudsmannen, har inlämnat ser även MUCF att samhällets fokus bör ligga på förebyggande åtgärder och att utveckla de särskilda ungdomshemmens verksamhet.

Utredningen bygger sitt förslag om införandet av fängelse som påföljd för barn främst på argument som berör längre strafftider, behovet av samhällsskydd och renodling av verksamheterna som Kriminalvården och Statens institutionsstyrelse ansvarar för. Samtidigt framgår det av avsnitt 10.7.3 Vad är bäst för barnen att det inte går att avgöra om den ena påföljden förhindrar återfall i brott i större utsträckning än den andra eller främjar ett återinträde i samhället efter att straffet är avtjänat. Man anger att SIS tydliga vårdperspektiv är mer gynnsamt för barn och unga, medan Kriminalvårdens styrka bland annat ligger i ett välfungerande system för utslussning och villkorlig frigivning samt en stor erfarenhet av olika former av behandling.

Ingen av dessa miljöer är problemfri idag, men verksamheterna utvecklas hos båda myndigheter utifrån förändringar i behovsbilden. SIS verksamhet har bland annat fokuserat på att förvandla sluten ungdomsvård till att alltmer likna anstaltsmiljö, vilket i sig innebär att skillnaden mellan sluten ungdomsvård och fängelse inte längre är lika tydlig (s. 284). SIS har också under senare år arbetat systematiskt för att komma till rätta med avvikningar. Det arbetet har också lett till att färre personer nu avviker från de särskilda ungdomshemmen (s.361).

Till skillnad från utredningen förordar MUCF alternativet att utveckla verksamheten inom sluten ungdomsvård så att den möter de behov och utmaningar som ökningen av grov ungdomsbrottslighet för med sig. Det är mycket viktigt att verksamheten fortsätter att utvecklas för att möta de säkerhetskrav som den grova kriminaliteten ger upphov till. Unga som är frihetsberövade ska vårdas i trygga förhållanden, de ska inte kunna avvika och inte kunna ha sådana kontakter med omvärlden som kan leda dem till grov kriminalitet.

Det som också talar för att behålla straffformen sluten ungdomsvård är att Kriminalvårdens fängelser i dagsläget redan är överbelagda. Beläggingsgraden på fasta anstaltsplatser var 113 procent under 2022 (Kriminalvårdens platskapacitet 2023–2032). En så stor överbelastning medför en mycket stor påfrestning på verksamhetsinnehåll, säkerhet och arbetsmiljö, vilket enligt MUCF inte motsvarar utredningens utgångspunkter som betonar barnets bästa genom fokus på att förebygga återfall i brott, underlätta återanpassning i samhället samt att minska skadeverkningarna av inlåsningen. Kriminalvården har dessutom stora problem med att expandera sin verksamhet i takt med det stora antalet förslag på utvidgade kriminaliseringar och straffskärpningar som har genomförts de senaste åren, med kraftig påverkan på Kriminalvårdens uppdrag och platsbehov som följd (Kriminalvårdens platskapacitet 2023–2032).

Det är utifrån dessa grunder som MUCF ser att det är mer realistiskt och även mer samhällsekonomiskt att fortsätta utveckla sluten ungdomsvård i stället för att ta fram ungdomsavdelningar i fängelser.

Vi ser inte heller det som negativt att Kriminalvården idag har ansvaret över påföljden ungdomsövervakning medan Statens institutionsstyrelse ansvarar för sluten ungdomsvård. Ett förstärkt framtida samarbete myndigheter emellan kan rimligtvis även

bidra till att lösa problematiken med längre strafftider som för med sig en bredare åldersprofil bland unga som döms till frihetsberövande påföljder.

Det som ytterligare talar för att behålla sluten ungdomsvård som påföljd i stället för fängelse är den pågående utredningen Skärpta regler för unga lagöverträdare (dir. 2023:112) som bland annat ska överväga och, om lämpligt, lämna förslag på en sänkning av straffmyndighetsåldern. Om barn yngre än 15 år i framtiden kan dömas till frihetsberövande påföljder är sluten ungdomsvård ett betydligt bättre alternativ än fängelse.

I detta ärende har generaldirektör Lena Nyberg beslutat. Senioranalytiker Tiina Ekman har varit föredragande.

Lena Nyberg
generaldirektör

Tiina Ekman
senioranalytiker